

Türkiye'de alınan ilk tedbirler

Osmanlı İmparatorluğunda geçen yüzyılın ortalarına gelinceye kadar bir müze bile yoktu. İlk olarak Topkane Müşiri Ahmet Fethi Paşa bir müze kurdu. Ancak, pek başarılı olamadı. 27 mart 1873 tarihinde bir nizamname çıkarıldı, ancak bu nizamname soygunculuğu önleyecek nitelikte değildi. Tam tersi soygunculuğu meşrulaştırıyordu. Nizamname kazılarda bulunmak üzere hükümetten izin alan kimselerin buldukları eserlerin üçte birini Arkeolog'a, üçte birini Hükümete, üçte birini de arazi sahibine verilmesini öngörüyordu. Bu nizamname Schliemann'ın Truva hazinelerini kaçırmasına engel olamadı.

Ahmet Fethi Paşanın kurduğu müze, 1869 da Müze-i Hümayun haline getirildi, daha sonra Çini Köşke taşındı. 1881 yılında ise aynı zamanda ressam olan ve müzeciliğin kurucusu sayılan Osman Hamdi bey müze müdürü oldu. Osman Hamdi Bey'in gayretiyle yeni bir nizamname çıkarılarak bulunan eski eserlerin yurt dışına çıkarılması yasaklandı.

Gerek Osman Hamdi Bey, gerekse ondan sonra uzun yıllar müze müdürlüğü yapan Halil Ethem (Eldem) Bey, tarihi eserlerin yurt dışına çıkarılmasına karşı büyük savaş vermiş, müzelerimizin gelişmesini sağlamış kişilerdir.

ABDÜLHAMİD'İN BİR BAĞIŞI

Avusturyalıların Prof. Bendorf başkanlığındaki bir arkeoloji heyeti Efes'te ilk kazıları yapıyorlardı. Halil Ethem Bey, komiser olarak atanmıştı. Ancak, Avusturyalı arkeologlar bulduklarını Halil Ethem'den saklıyorlardı. Bir gece Halil Ethem, Profesör Bendorf'un bulunduğu eve giderek, bulunan eserleri görmek istedi. Bendorf, gösterdi. Harika heykeller çıkarılmıştı. Halil Ethem, «Bunları bana veriniz» dedi Profesöre. Profesör, «Veremem. Büyükelçilikten talimat bekliyorum» cevabını verdi. Halil Ethem, İzmir Valisi Kâmil Paşaya bir telgraf çekerek durumu anlattı. Ertesi günü şu telgrafı aldı:

«Zatı hazretli şehriyâri, Avusturya İmparatoruna hoş görünmek için, tekmil hafriyat mahsullerini kendilerine hediye etmiş tir.»

Halil Ethem beyninden vurulmuş dönmüştü. Profesör Bendorf'a giderek tüzintülerini bildirdikten sonra «Sizinle alışverişim yoktur» diyor ve İzmir'de Kâmil Paşa ile dertleştiler. Kâmil Paşa, Abdülhamid'e atıp tuttu. Ama yapılacak bir şey yoktu. Olayın devamını Halil Ethem şöyle anlatıyor:

«Ama intikamımı aldım. Meşrutiyet ilân edilince Avusturyalılar yeniden kazı izni istediler. (Olmaz) dedim. İsrar ettiler. (Efeste çıkanların bir kısmını fide ederseniz, olur.) dedim. Böylece altı-yedi statü geri alındı.»

O ZAMAN DA İKİLİ ANLAŞMALAR VARMIŞ..

Meşrutiyetle birlikte Türkiye, Almanlarla sıkı sıkıya dost olmuştur. Şimdi başka bir ülkeyle nasıl dost olmuştuk öyle. O zamanlar da ikili anlaşmalar vardı ve bugün olduğu gibi, bu an-

Halikarnas'ta bir tarihi kalıntı. Foto: Özgen ACAR

laşmalardan bir kısmı ortada yoktu. İkili anlaşmalar arkeoloji alanına kadar girmişti. Bunun bir örneğini Halil Ethem anılatır şöyle anlatıyor:

«İkinci Asur hafriyatında Almanlarla aramda fırtına koptu. Alman sefiri (Hafri bir ittifak maddesinin bir maddesine göre, hafriyatta bulunan eserler yarı yarıya taksim edilecektir.) dedi. Ben ise (Böyle bir madde varsa gösterin.) dedim. Eşyayı vereceğiz diye hükümet tazyik etti. (Tekmil eşya İstanbul'a gelsin, ayıralım.) dedim. Almanlar yanaşmadı. Bedri bey ayırmak için gönderildi. Almanlar Basradan eşyayı ve bizim hissemizi vapura yüklediler. Vapur Port Said'e

geldi. Bizim eşya İstanbul'a gelen bir vapura aktarma edildi. Alman vapuru yoluna devam ederken Birinci Dünya Savaşı patladı. İtilâf Devletleri vapuru ve eşyayı müsadere ettiler. Eşyayı Lizbona çıkardılar. Bunlar Lizbon'da açıkta yağmur altında senelerce durdu. Bir kısmı çürüdü. Bir kısmı çalındı. Geri kalanını Almanlar alabildi. Daha sonra bana, bu durumu özür dileyerek anlattılar. Gizli bir anlaşma olmadığını da söylediler.»

YARIN :

(Müze eşyası, rehin edilmek isteniyor.)